

DRUGA OBRAZOVNA PRILIKA: POTREBE, MOGUĆNOSTI I OSTVARENJA U BJELOVARSKO-BILOGORSKOJ ŽUPANIJU

Sažetak

Autor razmatra potrebe, mogućnosti i ostvarenja obrazovanja odraslih u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji te ih sažima u sintagmu *druga obrazovna prilika*.

U teorijskom pristupu analiziraju se osnove društva/gospodarstva temeljenog na znanju, koncept cjeloživotnog učenja i posebno obrazovanje odraslih kao dio tog koncepta.

U empirijskom se pristupu utvrđuju potrebe za obrazovanjem odraslih na temelju analize stupnja stručne spreme stanovništva, zaposlenih općenito, a posebno u primarnim, sekundarnim i tercijarnim djelatnostima, i nezaposlenih osoba te napuštanja srednje škole.

Opisuju se mogućnosti obrazovanja odraslih koje pružaju prije svega pučka otvorena učilišta i srednje škole u programima: završavanje osnovne škole, stjecanje srednje stručne spreme, osposobljavanje, usavršavanje, prekvalifikacija, učenje stranih jezika.

Na temelju usporedbe potreba za obrazovanjem odraslih, koje su velike, i ostvarivanja programa zaključuje se da je uključenost odraslih u proces učenja/obrazovanja nedovoljna te da obrazovanje odraslih u Županiji ne djeluje kao jedinstven podsustav koji može organizirano i sustavno omogućiti realizaciju *druge obrazovne prilike*.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje; *druga obrazovna prilika*; financiranje; obrazovanje odraslih; osposobljavanje; prekvalifikacija; usavršavanje.

1. Uvod

Sintagma *druga obrazovna prilika* korištena je u dokumentu Vijeća Europe pod nazivom *Rezolucija 1193 (1999) – Škole druge prilike – ili kako se boriti protiv nezaposlenosti i isključenosti obrazovanjem i osposobljavanjem* (I. Puljiz, M. Živčić, 2009.). U dokumentu

se ističe da previše mladih u Europi ulazi u začarani krug neuspjeha. „Napuštanje škole u ranoj fazi, prije završetka obrazovanja, vodi ih do isključenosti s tržišta rada.“ (I. Puljiz, M. Živčić, 2009., str. 164). Mnogo mladih i odraslih nema pristup obrazovanju i zapošljavanju, pa svako društvo ima neprocjenjiv gubitak onog što je najdragocjenije, a to su ljudski potencijali. U *Rezoluciji* se stoga naglašava da će ulaganje u obrazovanje i ravnomjeran pristup znanju biti ključ napretka i razvoja.

Sintagma *druga obrazovna prilika* shvaća se vrlo široko. Promatra se u kontekstu različitih oblika formalnog i neformalnog obrazovanja, odnosno obrazovanja odraslih kao dijela koncepta cjeloživotnog učenja u društvu koje svoj razvoj temelji na znanju.¹ Sastavnice sintagme *škole druge prilike* proučavamo, s obzirom na cilj i zadatke istraživanja, na području Bjelovarsko-bilogorske županije.

U ovom prvom, teorijskom dijelu članka, radi pozicioniranja teorije i prakse obrazovanja odraslih u koncept cjeloživotnog učenja, ukratko će se opisati retrospektiva ideje društva znanja.

2. Novi globalni koncepti u obrazovanju mijenjaju način života

Pojava novih globalnih koncepata u obrazovanju nastaje s procesom globalizacije uopće. Ona je „složena i proturječna pojava koja obuhvaća široku lepezu društvenih, političkih, kulturalnih i gospodarskih trendova, no u njezinu je središtu vrlo jednostavna činjenica: nacionalne granice više nisu tako važne kao nekad“ (B. Keeley, 2009., str. 15). Globalizacija je „iscrtala novi gospodarski zemljovid“ (J. Delors, 1998., str. 42). Nastaje globalno informacijsko društvo u kojem „nove globalizacijske tehnologije doista sažimaju prostor i vrijeme te združuju čovječanstvo u sve čvršćim mrežama međuovisnih odnosa“ (J. Rifkin, 2006., str. 456). Naglašava se stoga da globalizacija nalaže svakoj zemlji da „osigura neku specijalnost kako bi sudjelovala u razvoju međunarodnih gospodarskih odnosa“ (J. Delors, 1998., str. 439). Osim toga, činjenica da globalizacija uspostavlja znanstveno-tehnološke mreže koje povezuju istraživačka središta s najvećim tvrtkama u cijelom svijetu traži uključivanje zemalja i istraživača onim što tu mrežu može obogatiti. Izostanak iz tehnološke mreže može odvesti „na pučinu marginalnosti“ (J. Delors, 1998., str. 43).

Proces globalizacije nalaže svim zemljama svijeta da osmišljaju i izgrađuju zajedničku budućnost. Jedan od sigurnih čimbenika koji će odigrati važnu, ako ne i ključnu, ulogu u tome jest obrazovanje, odnosno znanje.

¹ U Hrvatskoj su osobito važna dva dokumenta koja je pripremila i objavila Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, a to su: *Deklaracija o znanju* (2002.) i *Hrvatska temeljena na znanju i primjeni znanja* (2004.).

Globalni koncepti obrazovanja, a koji su ujedno obilježavali društvo, javljali su se pod različitim nazivima i različitim interpretacijama autora i njihovih sljedbenika.

Engleski teoretičar odgoja Fred Clarke razmatra ideju društva koje uči, odnosno društva koje odgaja, i obrazovnog društva. Vezuje ih za problem slobode u engleskom društvu, o čemu govori djelo *Odgoj i društvena promjena* (Clarke, 1940.).

Nužno je stvoriti uvjete u kojima učenje može doći do punog izražaja, što je osnovna pretpostavka društva koje uči (*learning society*), isticao je kanadski antropolog A. Thomas.

Stvaranje društva koje uči predviđao je i Robert M. Hutchins djelom *Društvo koje uči* (1968.). Sve učestalijim raspravama o novim obrazovnim koncepcijama pridružio se iste godine i švedski andragog Torsten Husén člankom *Doživotno učenje u 'obrazovnom društvu'* (Husén, 1968.). Autor piše: „Što idemo bliže 2000. godini, društvo će sve manje davati status na osnovi socijalnog podrijetla ili, pretpostavljajući da ga još bude, naslijeđenog bogatstva. Sposobnost koja se stječe obrazovanjem postajat će u demokraciji sve više zamjenom za preživjele društvene prerogative.“ (T. Husén, 1979., str. 139). Ideji društva koje uči nov je zamah dalo Povjerenstvo europske zajednice u Bijelom dokumentu o obrazovanju pod nazivom *Prema društvu koje uči* (1996.). U njemu izrijeком piše: „Društvo budućnosti bit će, prema tome, društvo koje uči (*learning society*).“ (*Prema društvu koje uči*, 1996., str. 13). „Obrazovanje i izobrazba postat će sve više glavnim polugama samosvijesti, pripadnosti, napredovanja i samoispunjenja (...) Obrazovanje i izobrazba ostaju jedan od važnijih čimbenika u osiguravanju jednakih šansi“ (*Prema društvu koje uči*, 1996., str. 13).

Društvo znanja (*learning society*), o kojem pišu 1968. R. Hutchins i T. Husén, novi je tip društva u kojem nestaju tradicionalne granice vremena i mjesta stjecanja znanja. Nestaju granice razdoblja čovjekove životne aktivnosti koje su ih nekada tradicionalno dijelile na mladost (doba školovanja), zrelo doba (rad i obiteljske obveze) i prestanak rada (umirovljenje). I drugo, škola se više ne smatra jedinim mjestom na kojem se mogu stjecati znanja i vještine te razvijati sposobnosti.

Znanstvenik Petar Drucker prvi je put upotrijebio pojam društvo znanja (*knowledge society*) 1969., pri čemu se kao najvažnije naglašava učenje učenja (*learning how to learn*). U izvješću Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja pod nazivom *Naučiti postojati* (*Learning to be*, 1972.), koje je uredio Edgar Faure sa suradnicima, ističu se posebno dvije nove pojave. Prva se pojava opisuje sljedećim riječima: „Bez sumnje po prvi put u povijesti čovječanstva, razvitak obrazovanja prethodi ekonomskom razvitku.“, a druga: „Po prvi put u povijesti obrazovanje svjesno služi pripremanju ljudi za tipove društva koji još ne postoje.“ (E. Faure i sur., 1972., str. 11).

Među ideje o društvu znanja valja uvrstiti i onu pod nazivom učenje – blago u nama, koja je ujedno i naslov izvješća Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće upućenog UNESCO-u (J. Delors, 1996.). Obrazovanje nije, piše u izvješću, čudotvoran lijek za ostvarivanje svih ideala nego se smatra „najvažnijim raspoloživim sredstvom za poticanje dubljeg i skladnijeg ljudskog razvitka a time i za smanjenje gladi, siromaštva, izvlaštenosti, neznanja, ugnjetavanja i rata“ (Delors, 1998., str. 13).

Zagovaranju i stvaranju društva znanja pridonosi i UNESCO-ovo svjetsko izvješće u kojem se, između ostaloga, kaže da društvo znanja treba poticati raspodjelu znanja. „Nitko ne bi trebao biti isključen iz društva znanja u kojima je znanje javno dobro dostupno svim osobama“ (*Prema društvima znanja*, 2007., str. 18). Društvo znanja razvija se na svojim raznolikostima i sposobnostima. Budući da svako društvo ima vlastite izvore znanja, treba povezivati postojeće oblike znanja i nove oblike „razvoja, usvajanja i širenja znanja u skladu s modelom ekonomije znanja“ (*Prema društvima znanja*, 2007., str. 17).

Koncept društva znanja složen je koncept (s neizvjesnim rezultatima na globalnoj pozornici) i uključuje: obrazovanje, znanost, istraživanje i razvoj, inovacije, nove inovacijske i komunikacijske tehnologije, baze podataka, medije i dr. (Šoljan, 2007., str. 318).

Shvaćanje društva znanja i društva temeljenog na znanju potaknulo je ideju o ekonomiji znanja i/ili razvoju temeljenom na znanju.²

Američki politolog Robert E. Lane govorio je o koncepciji društva temeljenog na znanju (1966.), a ona se osobito razvija krajem 90-ih godina 20. st. Lane je zastupao znanstveni pristup u rješavanju socijalnih problema te on smatra da bi znanje trebalo omogućiti skladniji razvoj društva.

Najvažnije obilježje ekonomije zasnovane na znanju jest da „znanje koristi jednako kao *input* i *output*“ (Dragičević, 2002., str. 5). Vrijednost znanja i informacija u razvijenim ekonomijama sve je izraženija. „Zbog toga je na sve većoj cijeni mozak, a ne mišići, čime se povećava jaz između onih koji su visoko obrazovani i onih koji to nisu“ (Keeley, 2009., str. 16). Ekonomija znanja ovisit će o ulaganjima u istraživanje i razvoj, visoko obrazovanje i računalne programe (Keeley, 2009., str. 16). Dakle, društvo znanja „podrazumijeva društvo u kojem je fizički rad uglavnom zamijenjen kreativnim umnim radom koji ujedinjuje misli i akciju“ (Švarc, 2009., str. 43). Rekli bismo da treba povezivati područja koja proizvode znanje (sveučilišta, istraživačka središta) s gospodarstvom u kojem se znanje primjenjuje za proizvodnju novih ekonomskih vrijednosti, odnos sa svim područjima čovjekova života i djelovanja.

² Vidjeti: *Hrvatska temeljena na znanju i primjeni znanja*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2004.

Drugim riječima, nužno je prihvatiti inovacijsku politiku koja objedinjuje tri dosad neovisne politike: znanstvenu, tehnološku i industrijsku u „jedinstvenu politiku gospodarskog razvoja koja se temelji na znanju, odnosno inovacijama“ (Švarc, 2009., str. 23).³

Ostvarenje društva znanja, ekonomije znanja ili razvoja temeljnog na znanju počiva, u znatnoj mjeri (ali treba biti svjestan i drugih društvenih, gospodarskih i političkih čimbenika), na učenju i obrazovanju. Široke mogućnosti možemo sagledati u obilježjima koncepta cjeloživotnog učenja i obrazovanju odraslih kao njegovu dijelu.

3. Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih

Predviđa se da će u budućnosti „više od 60 posto ljudi imati visoko obrazovanje, 30 posto srednje a samo nekoliko posto niže obrazovanje“; to znači da fizički radnik kojeg je poznavala „dosadašnja civilizacija nestaje i ustupa mjesto originalnoj kreativnoj individualnosti“ (Bajza, 1992., str. 168). Osim toga sve se više ljudi u suvremeno doba zapošljava u tercijarnim (uslužnim) djelatnostima, napuštajući primarno i sekundarno područje. Podaci pokazuju da su nastale znatne promjene u ta tri područja, kako ih je prvi put upotrijebio A. G. B. Fisher 1935. u Sjedinjenim Američkim Državama. Dok je 1800. u primarnom području bilo 80 – 90%, u sekundarnom oko 7% i tercijarnom 10% zaposlenih, u 2000. je godini u primarnom području 7%, u sekundarnom 10% i tercijarnom 80 – 90%.

Međutim, u suvremeno se doba govori o privređivanju u četiri područja, kako ih je podijelio M. Porat 1976., a to su: poljoprivreda, industrija, usluge i informatika. Počekom 20. st. odnos između njih bio je: industrija, poljoprivreda, usluge, informatika. Poredak je na kraju 20. st. sljedeći: informatika, usluge, industrija, poljoprivreda (*Ekonomski leksikon*, 1995., str. 730).

Sasvim je izvjesno da su ti procesi oslonjeni na znanje i da su u njemu imali pokretačku snagu; poticali su stvaranje i stjecanje novih znanja, omogućili odlazak zaposlenih iz pojedinog područja, najčešće iz primarnog u tercijarni (uslužni), te stvarali nova zanimanja.

Moderno doba traži da svaki pojedinac odgovori na posljedice tih procesa te se smatra da je to moguće uključivanjem u cjeloživotno učenje.

³ Taj su trend uvidjele mnoge zemlje i prema tome pripremile svoje ključne dokumente, npr. *Na znanju utemeljena Estonija, Koreja i gospodarstvo znanja*, *Prema inovativnoj ekonomiji* u Kanadi, *Prema društvu znanja* u Finskoj. Vidjeti: J. Švarc: *Hrvatska u društvu znanja*, Školska knjiga, Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb, 2009., J. Božičević (ur.): *Hrvatska razvojna politika za gospodarstvo znanja*, Akademija tehničkih znanosti Hrvatske, Zagreb, 2000.

Cjeloživotno je učenje, kao globalni koncept, sveukupna i kontinuirana aktivnost učenja tijekom života, a cilj je unapređivati znanje, sposobnosti i vještine (kompetencije) radi stvaranja osobne i građanske te društvene perspektive u kojoj zaposlenje ima osobitu važnost. Obuhvaća učenje u svim životnim razdobljima i u svim oblicima, kao što su formalno, neformalno i informalno. „Četiri su osnovna, međusobno povezana cilja koja se vezuju uz cjeloživotno učenje: osobno zadovoljstvo i razvoj pojedinca, aktivno građanstvo, društvena uključenost i zapošljivost“ (Puljiz, Živčić, 2009., str. 115). Valja razlikovati cjeloživotno učenje (*lifelog learning*) i cjeloživotno obrazovanje (*lifelog education*). Prvi je pojam širi i može se ostvariti organizirano ili neorganizirano (prirodno, iskustveno), a kada govorimo o cjeloživotnom obrazovanju, mislimo na organizirano učenje.

Važan zamah za praktično djelovanje dao je *Memorandum o cjeloživotnom učenju* koji je nastao na zasjedanju Europskog vijeća u Lisabonu u ožujku 2000.⁴ Dokument počiva na zaključku Europskog vijeća da je „unapređivanje cjeloživotnog učenja nužno za uspješnu tranziciju prema društvu i ekonomiji utemeljenima na znanju“ te da ono mora „postati vodeće načelo u opskrbljivanju i sudjelovanju u cjelokupnom kontekstu učenja/prihvatanja znanja“ (Puljiz, Živčić, 2009., str. 184).⁵

Dio cjeloživotnog učenja jest obrazovanje odraslih (*adult education*). Nema jedinstvene definicije tog pojma, a jedan od prijepora među stručnjacima jest i određivanje minimalne dobi za definiranje odraslog učenika, koja varira među zemljama. UNESCO određuje da je to „cijeli skup procesa učenja, formalnih i ostalih, u kojima odrasle osobe (u skladu s definicijom odrasle osobe u društvima kojima pripadaju) razvijaju svoje sposobnosti, obogaćuju svoje znanje i unapređuju svoje

⁴ Hrvatsko andragoško društvo i Pučko otvoreno učilište u Zagrebu organizirali su 18. prosinca 2001. okrugli stol pod nazivom *Memorandum o cjeloživotnom obrazovanju*. Sudionici su predložili šest mjera za provođenje Memoranduma. Vidjeti: *Andragoški glasnik*, 2002., br. 8, str. 2-3.

⁵ Neki od ključnih dokumenata u izgradnji europskog prostora cjeloživotnog učenja: *The Treaties of Rome* (Rimski ugovori, 1957.), *Council Decision of 2 April 1963 Laying Down General Principles for Implementing a Common Vocational Training Policy 63/266/EEC* (Odluka Vijeća EEZ-a donesena 2. travnja 1963. o općim načelima provedbe zajedničke politike strukovnog obrazovanja), *Resolution comprising an action programme in the field of education OJ C 038, 19/02/1976 P.0001-0005* (Rezolucija o akcijskom programu u obrazovanju), *Single European Act, OJ L 169 of 29. 6. 1987.* (Jedinstveni europski akt), *The concrete future objectives of education systems, COM (2001) 59* (Izvješće Komisije o budućim ciljevima sustava obrazovanja i osposobljavanja), *Making a European Area of Lifelong Learning A Reality, COM/2001/0678* (Priopćenje Komisije: Ostvarenje europskog prostora cjeloživotnog učenja), *Council Resolutin on lifelong learning, 2002/C 163/01* (Rezolucija Vijeća o cjeloživotnom učenju), *Decision of European Parliament and of the Council establishing an action programme in the field of lifelong learning, 1720/2006/EC* (Akcijski program u području cjeloživotnog učenja, 2007. – 2013.) i dr. U Hrvatskoj je 2002. održana međunarodna konferencija o obrazovanju odraslih. Vidjeti: Prva međunarodna konferencija o obrazovanju odraslih, *Andragoški glasnik*, 2002., br. 9, str. 2. Na konferenciji su donesene i *Poruke s mjerama za unapređivanje obrazovanja odraslih*.

tehničke ili profesionalne kvalifikacije ili ih preusmjeravaju da bi zadovoljili svoje potrebe ili potrebe društva“ (Puljiz, Živčić, 2009., str. 129).

Prema *Zakonu o obrazovanju odraslih*, u Hrvatskoj je obrazovanje odraslih cjelina procesa učenja odraslih namijenjenih ostvarivanju prava na slobodan razvoj osobnosti, osposobljavanja za zapošljivost (stjecanje kvalifikacija za prvo zanimanje, prekvalifikacije, stjecanje i produbljivanje stručnog znanja, vještina i sposobnosti) i osposobljavanje za aktivno građanstvo. U Hrvatskoj obrazovanje odraslih uključuje sve oblike obrazovanja osoba starijih od 15 godina, a prema *Zakonu o obrazovanju odraslih*, temelji se na načelima: cjeloživotnog učenja; racionalnog korištenja obrazovnih mogućnosti; teritorijalne blizine i dostupnosti obrazovanja svima pod jednakim uvjetima, u skladu sa sposobnostima; slobode i autonomije pri izboru načina, sadržaja, oblika, sredstava i metoda; uvažanja različitosti i uključivanja; stručne i moralne odgovornosti andragoških djelatnika; jamstva kvalitete obrazovne ponude i poštovanja osobnosti i dostojanstva svakog sudionika.

Na širem europskom prostoru važan je *Akcijski plan o učenju odraslih: Uvijek je dobro vrijeme za učenje* (2007.) u kojem se preporučuje da se treba usredotočiti na „one koji su prikraćeni zbog niske razine pismenosti, neodgovarajućih radnih vještina i/ili vještina potrebnih za uspješno uključivanje u društvo“.

Više je međunarodnih⁶ i domaćih dokumenata⁷ potaknulo izradu *Strategije obrazovanja odraslih i Akcijskog plana provedbe Strategije obrazovanja odraslih* (2004.). U *Strategiji* se navodi osam ciljeva koji bi Hrvatskoj trebali osigurati put prema europskoj obitelji „društva utemeljenog na znanju“, a time i osigurati kvalitetno obrazovanje odraslih. Izdvojiti ćemo drugi cilj, koji je osobito važan za našu raspravu, a on glasi: „Izgraditi sustav obrazovanja/učenja odraslih, koji će svima pružiti jednake mogućnosti za uključenost u kvalitetno učenje tijekom čitavog života, i u kojemu se obrazovna ponuda temelji i proizlazi iz zahtjeva i potreba za učenjem“ (*Strategija*, 2004., str. 14).

4. Metodologija istraživanja

Predmet je našeg empirijskog istraživanja obrazovanje odraslih u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, dok je cilj bio utvrditi potrebe i mogućnosti njegova ostvarivanja

⁶ Primjerice, *European benchmarks in education and training: follow-up to the Lisbon European Council, COM (2002) 629* (Europska mjerila u obrazovanju i osposobljavanju), *Adult learning: It is never too late to learn, COM (2006) 614* (Učenje odraslih: Nikad nije prekasno za učenje), *Draft proposal and plan for a United Nations literacy decade, 2001*. (Nacrtni prijedlog i plana za desetljeće pismenosti Ujedinjenih naroda) i dr.

⁷ Vidjeti: *Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti (Desetljeće pismenosti u Hrvatskoj 2003. – 2012)*, 2003.

pomoću različitih oblika obrazovanja te, prema tome, ukazati na pozitivne i negativne strane sustava obrazovanja odraslih u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji.

Sukladno tome zadatke smo istraživanja svrstali u dvije skupine. U prvoj su zadaci kojima se utvrđuju potrebe za obrazovanjem odraslih: stanovništvo staro 15 i više godina prema stupnju školske spreme, stupanj stručne spreme zaposlenih, zaposleni prema stupnju stručne spreme u primarnim, sekundarnim i tercijarnim djelatnostima, razina obrazovanja nezaposlenih osoba i učenici koji napuštaju srednju školu. U drugoj su skupini zadaci kojima se utvrđuju mogućnosti i ostvarenja obrazovanja odraslih u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji: obrazovanje odraslih, programi stjecanja srednje stručne spreme, osposobljavanje, usavršavanje, prekvalifikacija i ostali programi, programi učenja stranih jezika te financiranje obrazovanja odraslih.

U uzorku istraživanja bile su ustanove koje se bave obrazovanjem odraslih, a to su tri pučka otvorena učilišta (Bjelovar, Daruvar, Garešnica) i osam srednjih škola (61,5% populacije srednjih škola), dakle ukupno jedanaest odgojno-obrazovnih subjekata.

Polazi se od opće pretpostavke (hipoteze) da će proučavani elementi ukazati na potrebu obrazovanja odraslih, ali i nedovoljno korištene mogućnosti obrazovanja, što zahtijeva razvijanje toga sustava.

5. Rezultati i njihova interpretacija

5.1. Utvrđivanje potreba za obrazovanjem odraslih

5.1.1. Stupanj školske spreme

Među čimbenike koji govore o potrebama uvrstili smo stupanj školske sprema stanovnika starih 15 i više godina, koji su prema našem zakonodavstvu odrasle osobe. Podaci u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji uspoređuju se sa stanjem u Republici Hrvatskoj (v. tablicu 1).

Prema podacima, uočljive su dvije tendencije; prva je da se u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji poboljšavala stručna sprema osoba starih 15 i više godina u razdoblju 1981. – 2001., a druga je da, unatoč tome, stručna sprema zaostaje za postotcima u Hrvatskoj. Najveće se poboljšanje uočava u stupnju „nezavršena škola“, što je 2001. poboljšano za 26,4% u odnosu na 1981. Povećan je postotak osoba sa srednjim obrazovanjem za 19,1% u istom proučavanom razdoblju. S obzirom na uočene tendencije i na to da je 3,6% osoba bez osnovne škole, dobivamo prvi indikator o potrebi uključivanja odraslih u obrazovanje.

Tablica 1. Stanovništvo Bjelovarsko-bilogorske županije i Republike Hrvatske staro 15 i više godina prema stupnju školske spreme (%)

Stupanj školske spreme	Stanovništvo					
	Bjelovarsko-bilogorska županija			Republika Hrvatska		
	1981.	1991.	2001.	1981.	1991.	2001.
Bez školske spreme	8,6	5,9	3,6	8,5	5,3	2,9
Nezavršena osnovna škola	50,6	36,0	24,2	36,9	24,5	15,8
Osnovno obrazovanje	18,0	24,5	26,8	19,3	23,4	21,8
Srednje obrazovanje	19,2	27,2	38,3	28,3	36,0	47,1
Više obrazovanje	1,6	2,7	2,7	2,7	4,0	4,1
Visoko obrazovanje	1,6	2,6	3,8	3,6	5,3	7,6
Nepoznato	0,3	1,1	0,6	0,7	1,5	0,7
UKUPNO	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Statistički ljetopis hrvatskih županija 1993., str. 84-85, SLJH 2003., str. 592.

5.1.2. Stručna sprema zaposlenih

Stručna sprema zaposlenih važan je pokazatelj ljudskog kapitala ili kvalitete radne snage kao uvjeta za gospodarski rast i osobni razvoj. To je pak, s druge strane, mogućnost zadržavanja položaja na tržištu rada s obzirom na nove tehnologije i previranja na tržištu rada te povećanje nezaposlenosti (v. tablicu 2).

Tablica 2. Zaposlene osobe prema stupnju stručne spreme od 2005. do 2008.

Godina	Ukupno	VSS svega	Dr.	Mr.	VSS	VIŠA	SS	NIŽA	VKV	KV	PKV	NKV
2004.	24.304	2.485 10,2	6 0,02	47 0,2	2.432 10,0	1.722 7,1	10.583 43,5	818 3,3	409 1,7	4.075 16,7	840 3,4	3.341 13,7
2005.	23.853	2.551 10,7	13 0,05	48 0,2	2.490 10,4	1.727 7,2	10.397 43,6	728 3,1	418 1,7	3.987 16,7	920 3,8	3.125 13,1
2006.	24.187	2.682 11,1	13 0,05	43 0,2	2.626 10,8	1.681 6,9	11.098 45,9	741 3,0	344 1,4	3.832 15,8	803 3,3	3.006 12,4
2007.	24.905	2.787 11,1	15 0,06	54 0,2	2.718 10,9	1.724 6,9	11.762 47,2	791 3,2	307 1,2	3.785 15,2	817 3,3	2.932 11,8
2008.	25.787	2.952 11,4	18 0,06	54 0,2	2.880 11,2	1.777 6,9	12.862 49,9	779 3,0	269 1,0	3.434 13,3	770 2,9	2.944 11,4

Izvor: Priopćenje Državnog zavoda za statistiku za proučavane godine (stanje u ožujku)

Podaci pokazuju da se od 2004. do 2008. povećavao postotak zaposlenih s visokom stručnom i srednjom stručnom spremom te smanjivao postotak zaposlenih s nižom stručnom spremom i određenim nižim kvalifikacijama. U sklopu visoke stručne spreme povećavao se, ali znatno manje, i postotak zaposlenih s akademskim zvanjima magistra i doktora znanosti.

Možemo zaključiti, posebice prema podacima o postotku zaposlenih s nižom stručnim spremom i kvalifikacijama, da postoji potreba za uključivanjem zaposlenih u proces obrazovanja odraslih.

5.1.3. Stručna sprema zaposlenih u primarnim, sekundarnim i tercijarnim djelatnostima u 2004. i 2008.

Kao što je za ukupni gospodarski rast i osobni razvoj važna razina obrazovanja, tako je ona posebno važna i za razvoj pojedinih gospodarskih područja (v. tablicu 3 i 4).

Tablica 3. Distribucija zaposlenih prema stručnoj spremi u primarnim, sekundarnim i tercijarnim djelatnostima u 2004.

	Ukupno	Svega	Dr.	Mr.	VSS	Više	Srednje	Niža	VKV	KV	PKV	NKV
P	1.680	144	1	3	140	32	574	105	16	274	46	489
		8,5	0,05	0,2	8,3	1,9	34,2	6,2	0,9	16,3	2,7	29,1
S	10.397	365	-	7	358	356	3.689	369	245	2.601	682	2.090
		3,5	-	0,06	3,4	3,4	35,5	3,5	2,4	25,0	6,6	2,0
T	12.227	1.976	5	37	1.933	1.334	6.320	344	148	1.231	112	762
		16,2	0,04	0,3	15,8	10,9	51,7	2,8	1,2	10,1	0,9	6,2
	24.304	2.485	6	47	2.431	1.722	10.583	818	409	4.106	840	3.341
		10,2	0,02	0,2	10,0	7,1	43,5	3,3	1,7	16,9	3,5	13,7

Izvor: Priopćenje Državnog zavoda za statistiku za proučavane godine (stanje u ožujku). Autorov izračun.

Najviše je zaposlenih bilo 2004. u tercijarnim djelatnostima ($T = 50,3\%$)⁸, zatim u sekundarnim ($S = 42,8\%$)⁹ i primarnim djelatnostima ($P = 6,9\%$)¹⁰. U sva tri područja najveći je postotak zaposlenih sa srednjom stručnom spremom. Viši stupnjevi stručne spreme prevladavaju u tercijarnim djelatnostima (visoka, viša i akademski stupnjevi) u usporedbi sa stanjem u sekundarnim i primarnim djelatnostima. U cjelini uzevši, stručna sprema zaposlenih u primarnim djelatnostima nepovoljnija

⁸ Tercijarne su djelatnosti sljedeće: trgovina na veliko i malo; hoteli i restorani; prijevoz, skladištenje i veze; financijsko posredovanje; poslovanje nekretninama; javna uprava i obrana te obvezno socijalno osiguranje; obrazovanje; zdravstvena zaštita i socijalna skrb; ostale društvene socijalne i uslužne djelatnosti.

⁹ Sekundarne su djelatnosti: prerađivačka industrija; opskrba električnom energijom; građevinarstvo.

¹⁰ Primarne su djelatnosti: poljoprivreda, lov i šumarstvo; ribolov; rudarstvo i vađenje.

je u odnosu na ostala dva područja. Najveći postotak zaposlenih s akademskim stupnjem jest u tercijarnim djelatnostima.

Tablica 4. Distribucija zaposlenih prema stručnoj spremi u primarnim, sekundarnim i tercijarnim djelatnostima u 2008.

	Ukupno	Svega	Dr.	Mr.	VSS	Više	Srednje	Niža	VKV	KV	PKV	NKV
P	1.345	148 11,0	1 0,07	3 0,2	144 10,7	35 2,6	541 40,2	63 4,7	7 0,5	209 15,5	32 2,4	310 23,0
S	10.956	388 3,5	- -	8 0,07	380 3,5	341 3,1	4.862 44,3	329 3,0	166 1,5	2.224 20,3	638 5,8	2.008 18,3
T	13.486	2.416 17,9	17 0,1	43 0,3	2.356 17,5	1.401 10,4	7.459 55,3	387 2,8	97 0,7	1.000 7,4	100 0,7	626 4,6
	25.787	2.952 11,4	18 0,06	54 0,2	2.880 11,2	1.777 6,9	12.862 49,9	779 3,0	270 1,1	3.433 13,3	770 2,9	2.944 11,4

Izvor: Priopćenje Državnog zavoda za statistiku za proučavane godine (stanje u ožujku). Autorov izračun.

Prema podacima može se zaključiti da je povećano ukupno zapošljavanje u 2008. za 1.483 djelatnika, od čega 1.259 u tercijarnim djelatnostima (84,9%), zatim u sekundarnim djelatnostima za 559 djelatnika, dok je broj zaposlenih u primarnim djelatnostima smanjen za 335 djelatnika.

U pogledu stručne spreme nema bitnih promjena ili poboljšanja u djelatnostima u usporedbi s 2004. Prevladava srednja stručna sprema u sva tri područja, ali je u njima došlo do manjeg povećanja postotka zaposlenih s višom razinom obrazovanja, a smanjuje se postotak s nižom stručnom spremom i određenim kvalifikacijama u usporedbi s 2004. Ta opća slika pokazuje stanje u sva tri područja, međutim to poboljšanje nešto je izraženije u tercijarnim djelatnostima. Prema svemu tome može se zaključiti da postoji realna potreba za intenzivnijim uključivanjem zaposlenih u obrazovanje u sva tri područja.

5.1.4. Nezaposleni prema razini obrazovanja od 2005. do 2009.

Postotak nezaposlenosti jedan je od pokazatelja globalne efikasnosti gospodarstva. Nezaposlenost je u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji izražen problem. Iznosila je 33,4% u 2000. te 23,7% u 2007. godini. Na općoj razini lako je uočiti da su nezaposlene osobe većinom nepismene osobe i osobe s nižom razinom obrazovanja (Strugar, Cindrić, 2004., str. 12), što se uočava i na području Županije (v. tablicu 5).

Među nezaposlenim osobama u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji od 2005. do 2009. najveći je postotak onih sa završenom 3-godišnjom srednjom školom (od 34,6 do 38,0%), zatim sa završenom osnovnom školom (od 29,9 do 31,5%), završenom gimnazijom i nekom drugom 4-godišnjom srednjom školom (od 20,3 do 21,6%) i bez

škole (od 8,6 do 9,2%). Na drugoj je strani znatno manji postotak nezaposlenih sa završenom višom školom (od 1,8 do 2,2%) ili fakultetom (od 1,1 do 1,4%).

Tablica 5. Nezaposleni prema razini obrazovanja od 2005. do 2009. (krajem rujna)

Godina rujan	Ukupno	Bez škole	Osnovna škola	3-god. srednja škola	4-god. srednje škole i gimnazija	Viša škola, stručni studij	Fakultet
2005.	11.740 100,0	1.035 8,8	3.513 29,9	4.462 38,0	2.387 20,3	210 1,8	133 1,1
2006.	11.668 100,0	1.003 8,6	3.538 30,3	4.245 36,4	2.502 21,4	227 1,9	153 1,3
2007.	10.760 100,0	964 9,0	3.384 31,4	3.720 34,6	2.308 21,4	232 2,2	152 1,4
2008.	9.893 100,0	907 9,2	3.115 31,5	3.471 35,1	2.081 21,0	184 1,9	135 1,4
2009.	11.264 100,0	997 8,9	3.428 30,4	4.009 35,6	2.430 21,6	252 2,2	148 1,3

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područna služba Bjelovar (16. listopada 2009.)

Obrazovna struktura nezaposlenih snažno naglašava potrebu za uključivanjem tih osoba u različite oblike obrazovanja odraslih, počevši od završavanja osnovne škole do osposobljavanja, usavršavanja i prekvalifikacije.

5.1.5. Učenici koji napuštaju srednju školu

Danas se smatra da je srednjoškolsko obrazovanje kritična točka u životu pojedinca, jer u njoj mladi ljudi odlučuju o svojoj budućnosti stječući „umijeća koja će im omogućiti uspješan život odraslih osoba“ (Delors, 1998., str. 128). „Rizik nezaposlenosti smanjuje se, ponekad drastično, sa stjecanjem višeg stupnja obrazovanja. U Češkoj 23% ljudi koji nisu uspjeli završiti srednju školu nije zaposleno u odnosu na svega 2% ljudi sa završenim fakultetom“ (Keeley, 2009., str. 37). Podaci pokazuju da „većina mladih – četiri od pet – završavaju srednju školu u zemljama OECD-a. No još uvijek ostaje prilično velika skupina onih koji to ne učine, zbog čega su njihovi izgledi za zapošljavanje vrlo ograničeni“. Prosjek završavanja srednje škole 2004. u zemljama članicama OECD-a iznosi oko 81%.¹¹ U Hrvatskoj „od školske godine 2003./2004. do 2006./2007., koje su pohađali naraštaji učenika rođenih 1986., 1987. i 1988., prosječno ili godišnje 9.274 ili 15,62% nije započelo ili nije završilo srednju školu u redovnom sustavu“ (*Nacionalni program*, 2007., str. 10).

¹¹ Veći je postotak u Njemačkoj (99%), Japanu (91%), Slovačkoj (83%), dok je ispod prosjeka u Švedskoj (78%), SAD (75%), Turskoj (53%), Meksiku (38%) (Keeley, 2009., str. 78).

Taj ćemo problem ilustrirati podacima o napuštanju srednje škole u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji (v. tablicu 6).

Tablica 6. Podaci o broju učenika koji su napustili srednju školu školske godine 2006./07. i 2007./08.

Srednje škole	Šk. god. 2006./07.			Šk. god. 2007./08.		
	Broj učenika	Napustili školu	%	Broj učenika	Napustili školu	%
Gimnazija Bjelovar	638	0	0	630	2	0,3
Medicinska škola	430	15	3,5	405	1	0,2
Komercijalna i trgovačka škola Bjelovar	390	10	2,6	400	4	1,0
Turističko-ugostiteljska i prehrambena škola Bjelovar	561	21	3,7	572	31	5,4
Ekonomska i birotehnička škola Bjelovar	510	0	0	508	0	0
Tehnička škola Bjelovar	365	5	1,4	361	1	0,3
Obrtnička škola Bjelovar	387	23	5,9	377	25	6,6
Srednja škola Čazma	250	11	4,4	228	4	1,8
Gimnazija Daruvar	246	7	2,8	246	3	1,2
Tehnička škola Daruvar	483	26	5,4	476	16	3,4
Srednja škola Daruvar	457	13	2,8	422	17	4,0
SŠ "A. Šenoa", Garešnica	435	19	4,4	471	20	4,3
SŠ "B. Kašić", G. Polje	233	3	1,3	279	1	0,4
Ukupno	5.385	153	2,8	5.375	125	2,3

Izvor: Matica srednjih škola na kraju školske godine

Podaci ukazuju na problem napuštanja srednje škole. U promatrane dvije školske godine srednju je školu napustilo ukupno 278 učenika, što je deset razrednih odjela. Osim što je to statistički podatak, mnogo je važnije sagledavati opći životni put učenika koji su napustili srednju školu i tako si znatno umanjili mogućnosti stjecanja potrebnih materijalnih i duhovnih vrijednosti.

Ti postotci o učenicima koji napuštaju srednju školu (2,8 i 2,3%), uz prethodne preglede tablica od 1 do 5, potvrđuju našu osnovnu hipotezu da u Županiji postoje potrebe za obrazovanjem odraslih.

5. 2. *Mogućnosti i ostvarenja*

U nastavku teksta opisuju se mogućnosti (programi) koje postoje za obrazovanje odraslih, prije svega u pučkim otvorenim učilištima i srednjim školama, a potom

i drugim zainteresiranim subjektima kao što su Hrvatski zavod za zapošljavanje i Hrvatska obrtnička komora Bjelovarsko-bilogorske županije.

5.2.1. Uključenost odraslih u obrazovanje

U Bjelovarsko-bilogorskoj županiji 2.713 osoba ili 2,3% nije imalo završenu osnovnu školu (prema popisu stanovništva 2001.). O toga je 1.756 osoba staro 65 i više godina. Opravdano je očekivati da se mlađe osobe češće uključuju u obrazovanje odraslih (v. tablicu 7).

Tablica 7. Obrazovanje odraslih od školske godine 2006./07. do 2008./09.

Naziv ustanove	2006./07. Razina programa OŠ		2007./08. Razina programa OŠ		2008./09. Razina programa OŠ		Ukupno
	Cijela	Djelomična	Cijela	Djelomična	Cijela	Djelomična	
POU Bjelovar ¹²	22	12	18	20	-	43	115
POU "Marinković", Garešnica	-	24	-	73	-	63	160
Ukupno	22	36	18	93	-	106	275

Izvor: Matica ustanove i druge pravne osobe za obrazovanje odraslih: podaci na kraju proučavanih godina

Programi obrazovanja odraslih organizacijski omogućuju program završavanja osnovnog obrazovanja u cjelini, odnosno djelomično, što se odnosi na polaganje razrednog ispita. U promatrane tri školske godine programe obrazovanja odraslih pohađalo je ukupno 275 osoba ili 10,1% ukupnog broja osoba bez završene osnovne škole. To je prosječno oko 3% godišnje, što nije dovoljna uključenost koja bi ukazivala na brzo željeno rješavanje problema nepismenosti.

5.2.2. Stjecanje srednje stručne spreme

U srednjem su obrazovanju odraslih i različiti programi stjecanja srednje stručne spreme, koje provode pučka otvorena učilišta i srednje škole (v. tablicu 8).

Broj polaznika za stjecanje srednje stručne spreme opada od 2006./07., što pokazuje izostanak interesa za obrazovanjem, ali vjerojatno i nedovoljno shvaćanje važnosti stručnosti.

¹² Kratica POU u tablicama i tekstu znači pučko otvoreno učilište.

Tablica 8. Program stjecanja srednje stručne spreme od školske godine 2006./07. do 2008./09.

Naziv ustanove	2006./07.	2007./08.	2008./09	Ukupno
Pučko otvoreno učilište „Marinković“, Garešnica	57	36	-	93
Ekonomska i birotehnička škola Bjelovar	6	5	-	11
Obrtnička škola Bjelovar	5	7	1	13
Srednja škola Daruvar	2	2	7	11
SŠ „B.Kašić“, G. Polje	1	1	-	2
Ukupno	71	51	8	130

Izvor: Matica ustanove i druge pravne osobe za obrazovanje odraslih: podaci na kraju proučavanih godina

Polaznici najčešće polaze programe: vozač motornog vozila, prodavač, ekonomist, automehaničar, upravni referent, poljoprivredni gospodarstvenik, kuhar, konobar, plinoinstalater, elektromehaničar, limar, elektroinstalater, vodoinstalater, bravar, alatničar i dr.

5.2.3. Programi osposobljavanja

Programi osposobljavanja provode se nakon završene osnovne škole. Njihovim se završavanjem stječu teorijska i praktična znanja za obavljanje jednostavnijih poslova u nekom zanimanju (v. tablicu 9).

Tablica 9. Program osposobljavanja od školske godine 2006./07. do 2008./09.

Naziv ustanove	2006./07.	2007./08.	2008./09	Ukupno
POU Bjelovar	295	115	288	698
POU Daruvar	29	9	12	50
POU „Marinković“, Garešnica	100	111	82	293
Medicinska škola Bjelovar	32	0	32	64
Obrtnička škola Bjelovar	-	-	21	21
SŠ „B. Kašić“, G. Polje	113	92	173	378
Ukupno	569	327	608	1.504

Izvor: Matica ustanove i druge pravne osobe za obrazovanje odraslih: podaci na kraju proučavanih godina

Veći je interes odraslih za programe osposobljavanja nego za stjecanje srednje stručne spreme i u njih je bilo prosječno uključeno 500 polaznika u promatrane tri školske godine. Polaznici su se najčešće opredjeljivali u sljedeće programe: rukovatelj radnim strojevima, računalni operater, ophodar, mljekar-sirar, samostalni knjigovođa, knjigovođa za obiteljska poljoprivredna gospodarstva, njegovateljica,

vinar-podrumar, osnovni poslovi zidara, poslovi u građevinarstvu, stočar, proizvođač mlijeka, osnovni poslovi tesara, pekar, mesar-kobasičar i dr.

Hrvatski zavod za zapošljavanje – Područna služba Bjelovar, prema *Nacionalnom planu za poticanje zapošljavanja*, motivira i financira stručno osposobljavanje nezaposlenih osoba radi povećanja zapošljavanja. Radi ostvarivanja tih programa, financira u stopostotnom iznosu troškove osposobljavanja i polazniku se isplaćuje pomoć u visini neoporezivog iznosa stipendije, troškove prijevoza i osiguranja.¹³

5.2.4. Realizacija programa usavršavanja

Usavršavanje je dodatno osposobljavanje u djelatnosti u kojoj je već određena razina stručnosti, te je cilj stjecati nova znanja, vještine i razvijati sposobnosti (kompetencije). Programe usavršavanja provode pučka otvorena učilišta (v. tablicu 10).

Tablica 10. Program usavršavanja od školske godine 2006./07. do 2008./09.

Naziv ustanove	2006./07.	2007./08.	2008./09.	Ukupno
POU Bjelovar	39	20	22	81
POU Daruvar	22	15	18	55
POU „Marinković“, Garešnica	7	6	-	13
Ukupno	68	41	40	149

Izvor: Matica ustanove i druge pravne osobe za obrazovanje odraslih: podaci na kraju proučavanih godina

Programi usavršavanja osobito su potrebni zaposlenima koji su stekli određene kvalifikacije (KV, VKV, PKV, NKV). S obzirom na to da je 2004. bilo 8.696 zaposlenih osoba tih kvalifikacija (35,5%), a 2008. ukupno 7.417 ili 28,6%, očekivali smo znatniji postotak uključivanja u programe usavršavanja. Programi koji su najviše privukli polaznike jesu: računalni operater i instruktore vožnje.

5.2.5. Uključivanje u programe prekvalifikacije

Programi prekvalifikacije omogućuju osobama pristup zanimanjima ili novim profesionalnim aktivnostima koje zahtijevaju nova znanja, vještine i sposobnosti različite od onih koje pojedinac posjeduje (v. tablicu 11).

¹³ U 2009. realizirani su sljedeći programi: zaštitar, njegovateljica, spremačica, grafički dizajner, knjigovodstveni operater, rukovatelj CNC strojevima, mesar i rukovatelj viličarom.

Tablica 11. Program prekvalifikacije od školske godine 2006./07. do 2008./09.

Naziv ustanove	2006./07.	2007./08.	2008./09	Ukupno
POU „Marinković“, Garešnica	35	28	22	85
Ekonomska i birotehnička škola Bjelovar	7	10	18	35
Trgovačka škola Bjelovar	63	56	27	146
Obrtnička škola Bjelovar	4	4	1	9
SŠ Čazma	12	12	10	34
SŠ Daruvar	9	19	15	43
Ukupno	130	129	93	352

Izvor: Matica ustanove i druge pravne osobe za obrazovanje odraslih: podaci na kraju proučavanih godina

Programi prekvalifikacije trebali bi privući nezaposlene osobe kako bi se mogle lakše prilagoditi sve složenijim zahtjevima rada na tržištu, ali i zaposlene da mogu zadržati svoje radno mjesto s obzirom na primjenu nove tehnologije koja traži novu osposobljenost. Nezaposleni i zaposleni, prema podacima, ne iskazuju očekivani interes, što i jednu i drugu skupinu može dovesti do nepoželjnih situacija.

Kada se odlučuju prekvalificirati, osobe najčešće biraju sljedeće programe: komercijalist, vozač motornog vozila, ekonomist, poljoprivredni tehničar, prodavač, automehaničar, kuhar, upravni referent, instalater grijanja i klimatizacije, elektroinstalater i dr.

5.2.6. Uključivanje u druge programe obrazovanja odraslih

Pučka otvorena učilišta provode i druge programe obrazovanja odraslih i tako se otvara obrazovni prostor za zadovoljavanje različitih potreba (v. tablicu 12).

Tablica 12. Ostali programi obrazovanja odraslih od školske godine 2006./07. do 2008./09.

Naziv ustanove	2006./07.	2007./08.	2008./09	Ukupno
POU Bjelovar	86	182	305	573
POU Daruvar	-	28	-	28
POU „Marinković“, Garešnica	7	11	34	52
Ukupno	93	121	339	553

Izvor: Matica ustanove i druge pravne osobe za obrazovanje odraslih: podaci na kraju proučavanih godina

Prema podacima, uočava se da od 2006./07. postupno raste interes za različite programe, a to su najčešće: osnove informatike za obrtnike¹⁴, osnove informatike za umirovljenike, pripreme za stručno osposobljavanje, pripreme za maturante, zaštitarstvo, osnove informatike za poljoprivrednike, informatičko osposobljavanje, komercijala, stručno i pedagoško obrazovanje andragoških radnika, tehničar cestovnog prometa, poljoprivredi tehničar i dr.

5.2.7. Učenje stranih jezika

U ovu smo analizu uključili i podatke o učenju stranih jezika, jer ono postaje imperativ suvremenog života i rada. Komuniciranje na stranom jeziku jedna je od osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje (v. tablicu 13).

Tablica 13. Podaci o učenju stranih jezika od 2007. do 2009.

Ustanova	Engleski jezik			Njemački jezik			Francuski jezik			Talijanski jezik		
	2007.	2008.	2009.	2007.	2008.	2009.	2007.	2008.	2009.	2007.	2008.	2009.
POU Bjelovar	108	144	210	23	37	22						
POU Daruvar	8	17	13	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gloria Bjelovar	40	50	24	5	2	9	-	-	7	9	31	13
Jeka Bjelovar	97	79	64	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ukupno	253	290	311	28	39	31	-	-	7	9	31	13

Izvor: autorov anketni upitnik

Polaznici odabiru uglavnom neki od četiri strana jezika. Najzastupljenije je učenje engleskog jezika (84,4% u ukupnom broju polaznika u sve tri godine) i interes se za njegovo učenje povećava. Slijedi učenje njemačkog jezika (9,7%), a zatim se pojavljuje učenje talijanskog jezika (5,3%). Međutim, odrasli se slabo opredjeljuju za učenje francuskog jezika (0,7% u ukupnom broju polaznika). Kao jedan mogući ukupni pokazatelj uključenosti mogla bi biti usporedba broja stanovnika Županije starih 20 i više godina (101.251) s podacima o broju polaznika. Prema tom izračunu, od 0,28% do 0,35% stanovnika uključeno je u programe učenja stranih jezika.

¹⁴ Program osnova informatike za obrtnike podupire Obrtnička komora Bjelovarsko-bilogorske županije, koja sufinancira 70% cijene programa prema ugovoru s Ministarstvom gospodarstva, rada i poduzetništva.

5.2.8. *Financiranje obrazovanja odraslih*

Izvori financiranja obrazovanja odraslih važno su pitanje i u odgovoru na njega iščitava se javna odgovornost društva za taj dio cjeloživotnog učenja, pri čemu važnu odgovornost ima lokalna samouprava pojedinac.

Tablica 14. Izvori financiranja obrazovanja odraslih od školske godine 2006./07. do 2008./09.

Godina	Ukupno polaznika	Školovanje su platili				
		Polaznik	Poslodavac	Zavod za zapošljavanje i HOK	Bez plaćanja	Ostali
2006./07.	1.279	895	141	57	-	181
2007./08.	1.140	798	131	49	-	162
2008./09.	1.831	1.280	211	80	-	260
Ukupno	4.250	2.973	483	186	-	603
%	-	69,9	11,5	4,3	-	14,2

Izvor: Matica ustanove i druge pravne osobe za obrazovanje odraslih: podaci na kraju proučavanih godina

Izvori su financiranja različiti (v. tablicu 14). U podjeli troškova sa 69,9% sudjeluje pojedinac, s 11,5% poslodavac, s 4,3% Hrvatski zavod za zapošljavanje – područna služba Bjelovar i Obrtnička komora Bjelovarsko-bilogorske županije, dok ostali izvori sudjeluju s 14,2% (sufinanciranje Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa i dr.).¹⁵

6. Zaključak

Obrazovanje odraslih dio je cjeloživotnog učenja kao globalnog koncepta kojim se želi stvoriti društvo koje uči, a gospodarstvo i razvoj temeljiti na znanju. Taj razvoj ovisi prije svega o ljudskom kapitalu. Tako je obrazovanje/učenje došlo u središte interesa cijelog svijeta.

Zbirni podaci o stanju u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji pokazuju da postoji potreba za obrazovanjem odraslih, kao i to da podsustav obrazovanja odraslih odgovara različito na te potrebe.

U sve programe obrazovanja odraslih, u proučavane tri školske godine, bilo je uključeno ukupno 4.250 odraslih osoba (2006./07. = 1.279; 2007./08. = 1.140; 2008./09. = 1.831 osoba). U postotcima izraženo, ako godišnje podatke usporedimo s brojem

¹⁵ Taj je oblik financiranja započeo na temelju dokumenta *Za Hrvatsku pismenosti: put do poželjne budućnosti (Desetljeće pismenosti u Hrvatskoj 2003. – 2012)*, 2003.

stanovnika Županije koji su stari 15 i više godina (110.279 stanovnika), tada je 2006./07. u programe obrazovanja odraslih bilo uključeno 1,15%, sljedeće godine 1,03% i 2008./09. ukupno 1,66% odraslih osoba.¹⁶

Obrazovanje odraslih u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji još ne djeluje kao uređeni podsustav odgoja i obrazovanja, što tek u dugoročnoj perspektivi može postati i tada davati poželjne rezultate. Potrebno je: povećati obrazovnu ponudu i omogućiti svima, zbog profesionalnih i osobnih razloga, uključivanje u programe obrazovanja odraslih, razviti partnerstvo i odgovornost na lokalnoj razini između državne uprave i lokalne samouprave, socijalnih partnera, odgojno-obrazovnih ustanova i gospodarstva u motiviranju odraslih i sufinanciranju troškova obrazovanja, organizirati istraživačke i razvojne projekte koji će uključivati sve čimbenike obrazovanja odraslih, uspostaviti statističko praćenje obrazovanja odraslih koje je u postojećoj organizaciji osjetno manjkavo, pa je otežano planiranje razvoja i upravljanje tim podsustavom.¹⁷

Literatura

- A Memorandum of Lifelong Learning*, Commission Staff Working Paper No. SEC (2000) 1832.
- Action Plan on Adult learning: It is always a good time to learn* (2007). Commission of the EC Brussels, 27. 9. 2007. COM (2007) 558 final Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European economic and social committee and the Committee of the regions.
- Akcijski plan provedbe Strategije obrazovanja odraslih u 2005.* (2004). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Bajza, Ž. (1992). *Kako u 21. stoljeće*. Zagreb: Školska knjiga.
- Clarke, F. (1940). *Education and Social Change*. London: Sheldon Press.
- Delors, J. (ur.) (1998). *Učenje: blago u nama. Izvješće UNESCO-u Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće*. Zagreb: Educa.

¹⁶ Radi ilustracije stanja u nekim razvijenim zemljama, navodimo sljedeći primjer Švedske: „Više od 50 posto odraslog stanovništva sudjeluje u nekom obliku organiziranog učenja u jednoj godini“. Vidjeti: J. Delors: *Učenje – blago u nama*, Zagreb, Educa, 1998., str. 115.

¹⁷ U Hrvatskoj djeluje Agencija za obrazovanje odraslih koju je osnovala Vlada Republike Hrvatske 2006. Županije dostavljaju podatke o obrazovanju odraslih Agenciji, dok je sustavno praćenje na lokalnoj razini prepušteno odgovornosti, pa i „dobroj volji“, Ureda državne uprave. To nije dovoljno za sustavan rad.

- Dragičević, M. (2002). *Znanje kao temeljni strateški resurs 21. stoljeća* (i slučaj Hrvatske). U: D. Sundać (ur.). *Znanje – temeljni ekonomski resurs*. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, str. 5-17.
- Ekonomski leksikon* (1995). Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ i MASMEDIA.
- Faure, E. i sur. (ur.) (1972). *Naučiti postojati*. Beograd: Stručna štampa.
- Husén, T. (1968). Lifelong Learning in the 'Educative Society', *Convergence*, 1968., 1, br. 4, str. 12-21.
- Husén, T. (1979). Obrazovanje do godine 2000: društvo koje uči. U: N. N. Šoljan (ur.). *Društvo koje uči*. Zagreb: Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, str. 139-149.
- Keeley, B. (2009). *Ljudski kapital: od predškolskog odgoja do cjeloživotnog učenja*. Zagreb: Educa.
- Nacionalni program mjera za uvođenje obveznoga srednjoškolskoga obrazovanja*, Narodne novine, 2007., br. 71.
- Pastuović, N. (2006). Kako do društva koje uči. *Odgojne znanosti*, VIII, br. 2, str. 421-441.
- Prema društvu koje uči: poučavanje i učenje* (Bijeli dokument o obrazovanju) (1996). Zagreb: Educa.
- Puljiz, I., Živčić, M. (2009). *Međunarodne organizacije u obrazovanju odraslih*. Zagreb: Agencija za obrazovanje odraslih.
- Puljiz, I., Živčić, M. (ur.) (2009). Rezolucija 1193 (1999) – Škole druge prilike – ili kako se boriti protiv nezaposlenosti i isključenosti obrazovanjem osposobljavanjem. U: Puljiz, I., Živčić, M. (ur.) (2009). *Međunarodne organizacije u obrazovanju odraslih*. Zagreb: Agencija za obrazovanje odraslih, str. 164-166.
- Rifkin, J. (2006). *Europski san: kako europska vizija budućnosti polako zasjenjuje američki san*. Zagreb: Školska knjiga.
- Strategija obrazovanja odraslih* (2004). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Strugar, V., Cindrić, M. (2004). Obrazovanje za razvitak: put prema smanjivanju siromaštva i nezaposlenosti te povećanju konkurentnosti. *Napredak*, 145, br. 1, str. 5-17.
- Šoljan, N. N. (2007). Taksonomija svjetskih razvoja u obrazovanju: prema (de) konstrukciji pedagogije. *Pedagogijska istraživanja*, IV, br. 2, str. 317-339.

Švarc, J. (2009). *Hrvatska u društvu znanja: prijepori i perspektive inovacijske politike*.
Zagreb: Školska knjiga, Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“.
Zakon o obrazovanju odraslih, Narodne novine, br. 17, 2007.

The Second Opportunity for Education: the Needs, Possibilities and Accomplishments in the Bjelovar-Bilogora County

Summary

The author tackles the needs, possibilities and accomplishments regarding the adult education in the Bjelovar-Bilogora County, and addresses them jointly as *the second opportunity for education*.

In the theoretical approach, the fundamentals of the knowledge-based society/economy, the concept of life-long learning, and particularly the adult education as a part of this concept are analysed.

In the empirical approach, the needs for the adult education are defined based on the analysis of the educational qualification level of the population; the employed generally, and particularly those working in primary, secondary and tertiary economic sectors; the unemployed persons; and students terminating their secondary education.

Further, the possibilities for the adult education are described, primarily those offered within the following programmes of open universities and secondary schools: primary education finishing; secondary education finishing; training; retraining; specialisation; and foreign language learning.

By comparing the rather significant needs for the adult education with the realisation of the programme, it may be concluded that the inadequate involvement of adults in the learning/education process and the adult education in the County do not work as a unique subsystem, by the means of which *the second opportunity for education* might be realised in an organised and a systematic manner.

Keywords: life-long learning; *the second opportunity for education*; financing; the adult education; training; retraining; specialisation.

Prof. dr. sc. Vladimir Strugar
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za pedagogiju (vanjski suradnik)
43000 Bjelovar
vladimir.strugar@bj.t-com.hr